

Besheesters

Inleiding

Aantrekkelijke aspecten van een tuin zijn de vormen en kleurenrijkdom van planten, bloemen maar ook van bladeren en bessen. Ook het winteraspect van de kale struiken telt mee. Behalve de visuele kant van de zaak telt vanzelfsprekend de aantrekkelijkheid voor vogels in een natuurvriendelijke tuin. Bovendien is het ook nog eens leuk om, voor het raam zittend, merels van de bessen te zien snoepen of om groenlingen acrobatische toeren uit te zien halen rondom de rozenbottels. Echter, wie besheesters aanplant moet er wel op rekenen dat hongerige vogels op bezoek komen, ook als u zelf nog niet op de bessen uitgekeken bent...

Wat is een bes

Botanisch gezien is een bes een vrucht, de verpakking van het zaad. Kenmerkend voor bessen is de vlezigheid, vaak sappig met in het binnenste de zaden. De kiemkracht van de zaden wordt niet aangetast door het verblijf in het darmkanaal van een vogel; vaak verbetert de kieming juist doordat de maagsappen van de vogel de harde zaadwand aantasten.

Vogelvoer

Besdragende bomen en heesters zijn een uitmuntende voedselbron voor vogels. De naam vogelkers wijst daar al op. De meeste bessen rijpen in de nazomer, dat is dan ook een periode met overdaad voor de vogels. Enkele soorten bessen rijpen later of zijn minder aantrekkelijk voor vogels en leveren in de winter nog voedsel op. Een voorbeeld hiervan zijn de bessen van de Gelderse roos, die het langst blijven hangen omdat maar weinig vogels ze lusten. Een uitzondering vormt de pestvogel, een zeldzame invasievogel uit noordelijke streken, die wel verzot is op de rode bessen.

Wie in de tuin van bessen smullende vogels wil genieten kan rekenen op merels, vaak ook op spreeuwen en houtduiven. Op rozenbottels komen vooral groenlingen af en meidoorns leveren in de winter vaak kramsvogels en koperwieken op. Dit zijn wintergasten die in Scandinavië broeden en hier de winter komen doorbrengen.

Behalve vogels eten ook kleine zoogdieren zoals muizen en egels van de, afgevallen, bessen.

Een tuin vol bessen

Wie in de tuin besdragende heesters wil aanplanten kan allerlei kanten op. In een grote tuin kun je natuurlijk andere keuzes maken dan in een kleine tuin. Toch zijn er ook in een kleine tuin diverse mogelijkheden. Veel toegepast is de vuurdoorn tegen een muur, bijvoorbeeld naast de voordeur. Wie liever geen spreeuwen op bezoek wil kan maar beter geen vlier of zoete kers aanplanten. Tot diep in de winter genieten van bessen? Gelderse roos is dan bij uitstek geschikt.

In een grote tuin is een haag van verschillende soorten besheesters te realiseren. Voor ieders smaak en mogelijkheden is er wel een geschikte besheester te vinden. Houd wel rekening met de aanwezigheid van katten. Zij maken weinig kans om een vogel in de top van een struik te bemachtigen, maar geef vogels bij voorkeur een plek vanwaar ze de omgeving goed kunnen overzien en snel weg kunnen vliegen.

Veel besheesters dragen niet alleen bessen maar hebben ook een fraaie bloei en/of mooie herfstkleuren. Kies, zeker in een kleine tuin, dan voor meerdere malen plezier van een struik.

Geschikte soorten

Vlier (Sambucus nigra)

Kenmerken: breed uitgroeiende struik, overdadige witte bloei in mei, donkerpaarse bessen in augustus.

Bijzonderheden: Zeer in trek bij vogels. Vooral spreeuwen maar ook merels en houtduiven komen op bezoek. Wie wasgoed in de tuin laat drogen is gewaarschuwd...

Van de bloesem kan thee en limonade gemaakt worden, ook worden de bloemen in pannenkoeken gebruikt.

Voor in de tuin zijn nog twee soorten geschikt. De trosvlier (*Sambucus racemosa*) bloeit niet met een witte, platte tros maar met een bol scherm, de bloemen zijn lichtgeel, de bessen helderrood. De peterselievlier (*S. nigra* 'Laciniata') heeft sierlijk, diep ingesneden blad en is een variëteit van de gewone vlier.

Lijsterbes (*Sorbus aucuparia*)

Kenmerken: middelhoge, snelgroeïende boom, witte bloemschermen in mei, dikke trossen met oranje bessen in augustus.

Bijzonderheden: zeer in trek bij vogels, 'aucuparia' betekent 'vogelvangst'. Op de bloemschermen komen veel insecten, vooral bijen, af. Het wordt een middelhoge, zuilvormige boom. Lijsterbes is een snelle groeier, de kruin laat weinig licht door.

Meidoorn (*Crataegus monogyna*)

Kenmerken: een zeer stekelige struik met overdadige bloei in mei en oranjerode bessen in de herfst die vaak geruime tijd op het kale hout blijven zitten.

Bijzonderheden: verdraagt snoei zeer goed, veel gebruikt als haag en in houtwallen. Kan ook uitgroeien tot een klein, bossig boompje. Bessen geliefd bij diverse lijsterachtigen: merels, kramsvogels en koperwieken. De stekelige struik biedt nestgelegenheid.

Vuurdoorn (*Pyracantha coccinea*)

Kenmerken: vuurdoorn is een stekelige struik die zich prima langs een muur laat leiden en snoei goed verdraagt. Vuurdoorn bloeit wit in mei, en krijgt oranjerode bessen in augustus/september.

Bijzonderheden: zeer geschikt voor kleine tuinen omdat vuurdoorn prima langs een muur groeit (moet wel geleid worden). De bloei trekt veel bijen aan. De bessen zijn zeer geliefd bij vogels, vooral merels. De stekelige struik geeft ook nog eens een veilige nestgelegenheid waar vooral merels graag gebruik van maken.

Sleedoorn (*Prunus spinosa*)

Kenmerken: sleedoorn is fiks gestekeld, bloeit met een overdaad van witte bloemen in april op het kale hout. In de herfst rijpen de zeer zure dieppaarse bessen.

Bijzonderheden: ze worden weinig door vogels gegeten, alleen in de loop van de winter -als de vorst ze beter verteerbaar heeft gemaakt- komen er wel kramsvogels op af. De sleedoornpage zet haar eieren af op jonge takken, de rupsen eten het blad.

Krentenboompje (*Amelanchier lamarckii*)

Kenmerken: krentenboompje is een soort kruising tussen een boom en een struik, officieel wordt het tot de struiken gerekend maar het kan de hoogte krijgen van een klein boompje. Krentenboompje bloeit in april met witte bloemtrossen. De bloei is overdadig maar duurt slechts kort. In juli zijn de bessen rijp, paarsrood.

Bijzonderheden: zodra ze rijp zijn worden ze, meestal binnen enkele dagen, opgegeten. Vooral spreeuwen, merels en houtduiven komen erop af. In de herfst verrast het krentenboompje nogmaals door de schitterende gele en rode herfstkleuren. Zo levert een krentenboompje drie keer plezier.

Vogelkers (*Prunus avium*)

Kenmerken: de inheemse vogelkers bloeit met witte bloemtrossen in april en levert donkere bessen in juli. Zeer veel gegeten door vogels.

Bijzonderheden: 'avium' betekent 'vogels'. In de naam zit dus de aantrekkelijkheid voor vogels. De verwante Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*) bloeit iets later en levert glimmende zwarte bessen die ook erg in trek zijn bij vogels en flink door vogels verspreid worden. Amerikaanse vogelkers vormt een dichte ondergroei in bossen waar weinig anders meer wil groeien. Z'n bijnaam is niet voor niets 'bospest'. Kies daarom bij voorkeur de inheemse vogelkers voor in de tuin.

Gelderse roos (*Viburnum opulus*)

Kenmerken: een struik met tamelijk slappe, overhangende takken. Witbloeiend met een krans van grote steriele bloemen om de vruchtbare bloemen heen. Helderode, glanzende trosjes bessen die lang blijven zitten.

Bijzonderheden: doordat de bessen niet erg geliefd zijn blijven ze lang hangen, tot de andere soorten bessen op zijn. De pestvogel eet de bessen wel graag.

De bessen blijven er goed uitzien, ook met vorst. Feestelijk met een toefje sneeuw.

Hondsroos (*Rosa canina*) Egelantier (*Rosa rubiginosa*) Rimpelroos (*Rosa rugosa*)

Kenmerken: alledrie zeer stekelige struiken. Hondsroos en egelantier hoog opgaand, rimpelroos tot ruim een meter. Rimpelroos verdraagt snoei goed.

Bijzonderheden: al deze rozen hebben open, makkelijk toegankelijke bloemen. Minder behendige vliegers zoals kevers maken daar graag gebruik van. De bottels zijn bij uitstek geschikt voor groenlingen (een vinkachtige). Vooral de veel in plantsoenen aangeplante rimpelroos staat hierom bekend. Zowel hondsroos als egelantier worden hoge slappe struiken, die als ze veel ruimte hebben uitgroeien tot een hoge paddestoelvorm. In tuinen kunnen de rozen het beste tussen andere struiken in staan, die geven de rozen wat extra steun. Het blad van egelantier heeft een appeltjesgeur.

Sporkehout of vuilboom (*Rhamnus frangula*)

Kenmerken: struik, ook wel uitgroeïend tot kleine boom. Bloei onopvallend met kleine, roze getinte bloemen. Bessen rijpen van groen via rood naar zwart.

Bijzonderheden: gedurende een groot deel van de zomer zijn er zowel bloemen als onrijpe en rijpe bessen aan een struik te vinden. Groeit bij voorkeur op enigszins natte grond. Waardplant (voedselplant) voor diverse vlinderrupsen, ondermeer citroenvlinder en boomblauwtje.

Wegedoorn (*Rhamnus cathartica*)

Kenmerken: bloeit met zeer kleine, onopvallende bloemen en levert in september zwarte bessen die door verschillende vogels gegeten worden.

Bijzonderheden: deze struik, die ook kan uitgroeien tot een klein boompje, is nauw verwant aan sporkehout. Ze worden vrij weinig aangeplant, meer in houtwallen dan in tuinen. Groeit bij voorkeur op enigszins kalkhoudende grond. Ook wegedoorn is waardplant voor de rupsen van de citroenvlinder. Dichte trossen zwarte bessen. Worden door diverse vogels gegeten.

Duindoorn (*Hippophae rhamnoides*)

Kenmerken: stekelige struik met opvallend groengrijs gekleurd blad en grote helderoranje bessen. Geliefd bij vogels.

Bijzonderheden: in kalkrijke duinen groeien volop duindoorns. Ze vormen een ondoordringbaar struikgewas met hun fikse stekels. De bessen bevatten veel vitamine C. Op kleine schaal wordt duindoorn commercieel gekweekt voor de productie van wijn en jam. Vogels, vooral spreeuwen, zijn gek op de bessen. In de duinen zijn in de herfst dan ook grote groepen spreeuwen te zien die er van eten.

Soms worden de spreeuwen zelfs dronken doordat ze te veel gistende bessen hebben gegeten. Groeit op zandige grond, bij voorkeur aan de kust.

Liguster (*Ligustrum ovalifolium*)

Kenmerken: kleine witte bloemtrossen, zwarte bessen, heldergroen blad.

Bijzonderheden: waardplant voor de nachtvlinder ligusterpijlstaart en interessant voor besetende vogels. Het bekendst is liguster als heg, glad geschoren. De bloemen en dus de bessen krijgen op die manier geen kans om zich te ontwikkelen. Liguster kan ook als zelfstandige, ongesnoeide, struik gebruikt worden. Dan komen de bloemen en bessen wel tot ontwikkeling en is het voor dierlijk leven een stuk interessanter. In milde winters is liguster bladhoudend, overigens is liguster tamelijk vorstgevoelig.

Hulst (*Ilex aquifolium*)

Kenmerken: wintergroene, dichte boom met groenblijvend blad. Bladeren met stekels aan de randen.

Bloemen onopvallend, bessen helderrood, dicht langs de takken zittend.

Bijzonderheden: met kerst is hulst een veelgebruikte decoratie. Naast de opvallende bessen is ook het groen-blijvende blad aantrekkelijk. De bessen zijn zeer geliefd bij merels. De boom biedt tevens een veilige broedplaats.

Tekst: Machteld Klees